

Resan till Lövstabruk 2016

Den 27 september, i strålande höstväder, genomförde SPF Seniorerna Håbo resan till Lövstabruk i Norduppland, med Gert Lidö och Staffan Wohrne som reseledare. Lövsta ingår i den samling järnbruk i Uppland som kallas Vallonbruk och genererade enorma förmögenheter, samt hade stor betydelse för Sveriges ekonomi. Storhetstiden för gruv- och järnhanteringen i området började på 1600-talet och tog i stort sett slut före andra världskriget, även om gruvorna i Dannemora producerade fram tills för några år sedan.

Prolog - Staffans föredrag om Vallonbruken

Redan dagen före resan höll Staffan föredrag om Vallonbruken och släkten De Geer som var knuten till Lövsta. Det fanns ett 20-tal bruk i Uppland norr om Uppsala baserade på den högvärdiga malm som finns i området. När Sverige blev tvingat att betala Danmark för att återfå Älvsborgs fästning (Älvsborgs lösen) 1612, skrapade man fram alla möjliga ekonomiska resurser. Bland annat smalt man ner kungafamiljens silverservis, samt var man tvingad att låna pengar på den öppna marknaden. Bankirerna De Geer och De Besche från Amsterdam hjälpte Sverige och de fick arrendera Finnspång. Louis de Geer (1587-1652) insåg möjligheten att förbättra järntillverkningen och importerade arbetskraft från Vallonien i Belgien. Vallonsmidet var effektivare än tidigare metoder och Sverige blev snart kvalitetsmässigt världsledande på smidbart stångjärn. Ca 2500 valloner invandrade under åren 1615 - 1655.

Detta var en tid då industrialiseringen av landet började. Staffan redogjorde för den tidiga utvecklingen av gruvdriften. Tillmakning, där berget eldas sprött så att det lätt kan brytas var den vanligaste metoden att få loss malmen innan krut kom till användning så småningom. Genom utökad gruvdrift och stålproduktion uppfanns nu många nya maskiner för uppfordring av malm, ventilation, vattenpumpning, stångjärnshammare mm. Vår kände uppfinnare Christopher Polhammar (1661-1751), senare adlad med namnet Polhem, deltog i utvecklingen med många nya tekniska lösningar.

Väl förberedda startade vi så resan

Den nästan nya vita bussen lastades i Bålsta med 50 passagerare och chauffören Tomas informerade om gällande säkerhetsregler samt föreslog att turen skulle gå via Tierp och Skärplinge till Lövsta och återresa via Österbybruk. Staffan hälsade alla välkomna ombord och berättade om dagens program. Resan gick genom vackert landskap där höstfärgerna så smått börjat framträda.

Nästan överkligt, mitt i storskogen, rullar bussen genom grindarna till ett noggrant konstruerat och välbevarat samhälle.

Den slottsliknande herrgården är huvudbyggnad i en vacker park som restaurerades på 1970-talet. Kyrka, kontor, butik och arbetarbostäder ligger längs bruksgatan samt finns det stora ekonomibyggnader tätt utanför området. Verksamheten vid bruket upphörde 1926 och masugn och smedja revs 1932. Det

Bruksgatan

anses att den kvarvarande delen av bruket är Sveriges bäst bevarade 1700-tals miljö. Lövsta anses ha varit världens största järnbruk under 1700- och början av 1800-talen. De färdiga produkterna från bruket kördes ut till Ängskär och senare Öregrund för utskeppning till bl. a. England

Efter en kopp kaffe delades deltagarna upp i två grupper för guidning i herrgården.

Guiden Susanne berättade att Louis de Geer köpte Lövsta 1643 och då tog järnhanteringen fart på allvar.

Valloner kom på plats och bruket moderniserades. Under de så kallade rysshärjningarna brändes bruket ner och ödelades den 27 juli 1719. Charles de Geer (1660-1730) lät bygga upp bruket igen och herrgården stod klar på 1740-talet. Vid Charles död blev egendomen fideikommiss och existerade som sådan fram till 1986. Det fantastiska köket med sin Bolinderspis och kokkäril i blankputsad koppar visades liksom de vackra

salongerna i senbarock. Matsalen som ritats av Jean Eric Rehn är ett enastående vackert rum med fönster på tre sidor. Biblioteket har moderniserats vid sekelskiftet 18/19-talet med hel ekpanel. Man hade faktiskt el-ström från tidigt 1900-tal.

Susanne berättade att bruket hade för tiden drägliga sociala förhållanden. Här fanns skola, sjukvård, viss äldrevård och vettiga bostäder för brukets arbetare. Arbetet för smederna var dock extremt hårt med fyratimmarsskift följt av fyra timmars vila i en följd från söndag eftermiddag till lördag em. En smedbostad från 1720-talet visades och sett med den tidens ögon var den säkert mycket bra.

Sedan järnhanteringen lades ner är skogen och lantbruket kvar i De Geers ägo, medan Fastighetsverket äger herrgården och parken sedan 1997.

Guiderna lämnade besökarna och en god lunch serverades i "brukskassörens bostad".

Därefter besöktes kyrkan från 1727. Den har ett luftigt, nästan kvadratisk kyrkorum med en av världens förnämsta barockorglar, byggd av Johan Niclas Cahman 1728.

Organisten Daniel Watkins spelade några vackra stycken av J.S. Bach, Vivaldi och Lubeck, varefter han visade orgeln. Vacker musik och mycket intressant att se det pampiga instrumentet.

Därmed var besöket i Lövestabruk slut och det var tid att sitta upp i bussen efter ett mycket intressant besök arrangerat av föreningens resekommitté. Staffan summerade besöket och tackade för visat intresse och Gert tackade Tomas för god styrning samt talade om kommande resor. På nära utsatt tid landade sällskapet i Bålsta.

Sverker Jonasson